

Gdańsk-Kraków-Warszawa-Wrocław, 2 czerwca 2021

Uwagi do projektu *Ustawy o uprawnieniach artysty zawodowego* i powiązanych rozporządzeń MKDNIŚ

Zarząd Sekcji Polskiej Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Sztuki AICA popiera ruchy zmierzające do uregulowania sytuacji zawodowej artystek i artystów w Polsce. Propozycja *Ustawy o uprawnieniach artysty zawodowego* otwiera perspektywę na systemowe przeciwdziałanie nędzy w środowiskach twórczych, objęcie większości jego członków i członkiń ubezpieczeniem zdrowotnym oraz włączenie ich do systemu emerytalnego na uczciwych zasadach. Jako organizacja zrzeszająca 150 osób aktywnych w polu sztuki między innymi jako kuratorzy i eseści, deklarujemy chęć współtworzenia nowych rozwiązań instytucjonalnych, które będą przeciwdziałać głębokiej i wieloletniej prekaryzacji tych zawodów. W porozumieniu z członkiniami i członkami naszego Stowarzyszenia, a także koleżankami i kolegami z Obywatelskiego Forum Sztuki Współczesnej, którzy od lat zabiegają o poprawę warunków bytowych artystów, sformułowaliśmy jednak kilka uwag do proponowanego projektu Ustawy i towarzyszących rozporządzeń:

1/ Uważamy, że konieczna jest zmiana nazwy proponowanej instytucji na „Polska Izba Artystów i Artystek” i wprowadzenie żeńskich nazw zawodów we wszystkich odpowiednich dokumentach. Przyznanie Karty Artysty Zawodowego / Artystki Zawodowej nie powinno zaś prowadzić do ograniczeń dostępu w uprawianiu profesji twórczych tym osobom, które Karty nie posiadają (np. do wykluczenia w procedurach konkursowych). Ważne jest, aby wprowadzone rozwiązania nie skutkowały sztucznymi podziałami w środowiskach twórczych i nie stały się podstawą do centralnego zarządzania w sektorze kultury.

2/ Lista profesji uwzględnionych w projekcie towarzyszących Ustawie rozporządzeń jest długa i różnorodna, co przyjmujemy z zadowoleniem. Po wprowadzeniu odpowiednich przepisów należy dbać o to, by podlegała stałej aktualizacji. Już teraz proponujemy, by do rozporządzenia włączyć zawód krytyka/krytyczki – tak, by osoby piszące o sztuce (niekoniecznie wpisując się w ramy profesji dziennikarskiej), nie musiały stać przed dylematem wyboru pomiędzy statusem „eseisty”, „innego literata” etc. Należy ustalić również procedury, które pomogą w przyszłości reprezentantom nieobecnych na liście zawodów ubiegać się o ich uwzględnienie.

3/ W ustroju Polskiej Izby Artystów i Artystek powinien znaleźć się precyzyjny zapis o konieczności zagwarantowania artystom dostępu do systemu ubezpieczeń i opieki zdrowotnej. Postulujemy też, by usunąć z zadań Izby przyznawanie stypendiów „wyróżniającym się” twórcom – organizacja odpowiedzialna za pomoc socjalną nie powinna jednocześnie kreować hierarchii ważności w kulturze ani wpływać na jej kształt. Łączenie tych ról może skutkować konfliktami interesów.

4/ Poważnym ubytkiem w projektach Ustawy i towarzyszących rozporządzeń jest brak szczegółowych zapisów regulujących akces do systemu emerytalnego tych twórców, którzy dotychczas pracowali poza jego granicami. Wielu starszych artystów i artystek – w tym zasłużonych dla historii sztuki w Polsce – żyje w stanie nędzy. Uregulowanie ich sytuacji powinno być priorytetem dla powstającej Izby.

5/ W Radzie Izby i jej zarządzie należy wprowadzić parytet płci.

6/ W myśl artykułu 12. projektu Ustawy do funkcji Rady Polskiej Izby Artystów i Artystek należy „kontrola organizacji reprezentatywnych w zakresie realizacji [właściwych im] uprawnień”. Postulujemy, by przesłanki do wszczynania działań kontrolnych, które opisano w artykule 18., opisać w możliwie szczegółowy sposób, zapobiegając tym samym ingerencjom w sprawy wewnętrzne odpowiednich organizacji. Kontrola powinna być zarazem krokiem ostatecznym. W myśl ogólnej zasady prawnej nakazującej domniemanie niewinności, organizacje reprezentatywne powinny mieć możliwość pisemnego wyjaśnienia wszelkich nieścisłości przed podjęciem omawianych działań.

7/ W myśl artykułu 12. projektu Ustawy do funkcji Rady Polskiej Izby Artystów i Artystek należy również „wydawanie zaleceń dla organizacji reprezentatywnych w sprawie potwierdzania udokumentowanego dorobku artystycznego dla poszczególnych zawodów”. Sądzymy, że procedury dotyczące ustalania zasad rządzących potwierdzaniem owego dorobku powinny zostać opisane szczegółowo i oparte na zasadzie partycypacji. W dynamicznie zmieniającym się świecie kultury to organizacje reprezentatywne powinny kształtować je oddolnie, kierując się bieżącą wiedzą na temat specyfiki konkretnych profesji.

8/ W projekcie *Rozporządzenia ws. progu liczebności, od którego organizacje reprezentatywne uznawane są za najliczniejsze...* proponuje się, by do grupy najliczniejszych zaliczać tylko organizacje, które obsługują ponad 5000 artystów zawodowych. Wysokość tego progu należy w naszej ocenie znacznie obniżyć, by przeciwdziałać hierarchizacji zawodów legitymizowanych przez Izbę – lub też zrezygnować całkowicie z wyodrębniania omawianej grupy. Obecny zapis może okazać się krzywdzący m.in. dla artystów wizualnych, którzy nie będą reprezentowani w Izbie na równych zasadach co – przykładowo – muzycy stowarzyszeni w ZAiKS. Zapisy obecne w Ustawie i rozporządzeniach nie powinny ponadto wywierać presji na twórców, którzy staną przed wyborem stowarzyszenia najlepiej reprezentującego ich interesy.

Powołując do życia Polską Izbę Artystów i Artystek należy już u samych podstaw zadbać o to, by była ona instytucją demokratyczną, przejrzystą oraz niebiurokratyczną; by funkcjonowała w służbie dobrobytu artystów, nie spełniała zaś funkcji politycznych i prestiżowych. W szczególności – aby nie stała się narzędziem odgórnej kontroli życia kulturalnego w Polsce. Przepisy regulujące jej działanie powinny zaś pozostać możliwie elastyczne – tak, aby mogła sprostać w przyszłości przemianom sztuki i sytuacji zawodowej jej twórców. Deklarujemy gotowość do uczestnictwa w pracach nad ich doprecyzowaniem oraz przyjęcia roli jednej z organizacji reprezentatywnych, o których mowa w projekcie Ustawy.

Z poważaniem,
Zarząd Sekcji Polskiej AICA

Magdalena Ujma – Prezeska
Małgorzata Kaźmierczak – Wiceprezeska
Piotr Kosiewski – Wiceprezes
Bartłomiej Gutowski – Skarbnik
Arkadiusz Półtorak – Sekretarz
Łukasz Guzek – Członek Zarządu
Anna Markowska – Członkini Zarządu